

U povodu 77. obljetnice oslobađanja djece iz ustaškog logora, na mjesnom groblju ispred spomenika zatočenoj djeci, položeni vijenci i upriličen komemorativni skup poklonika antifašizma Karlovačke i Zagrebačke županije. U ratom zahvaćenoj Europi, bio je to jedini konclogor isključivo namijenjen djeci do 14 godina starosti

Kada su poslije borbi na Kozari njemački fašisti i domaći izdajnici odveli u logore veliki broj žena i djece, podigli su u Jaski (Jstrebarsko) poseban logor za djecu. Mnogi od njih su u tom logoru stradali, ili su umrli od bolesti i gladi, ili su bili poubijani ne dočekavši oslobođenje. Međutim, kada je 4. kordunaška brigada dolazila na Žumberak da pomogne daljnji razvoj narodnog ustanka u tom kraju, 26. kolovoza 1942. godine oslobođeno je 727 djece iz tog zloglasnog ustaškog logora smrti. To je u toku narodnooslobodilačkog rata bila jedna od najvećih akcija oslobađanja djece iz fašističko-ustaških logora.

Tim povodom na mjenom groblju u Jastrebarskom ispred spomenika zatočenoj djeci (autor Stevo Petanić - spomenik su 1955. otkrili narodni heroji Milka Kufrin i Rade Bulat), upriličen je komemorativni skup kojem su prisustvovali brojni poklonici antifašizma s područja Karlovačke i Zagrebačke županije te Grada Zagreba. Za razliku od prethodne dvije godine, ovaj put nije bilo provokacija Hrvatskog žrtvoslovnog društva, koji su bili predvođeni katoličkim biskupom u mirovini Milom Bogovićem. No, opet nije bilo niti nikoga od službenih prestavnika lokalnih vlasti. Zvonimir Novosel (SDP), kao gradonačelnik Jastrebarskog nikada se nije „ukazao“ i na prijašnjim komemoracijama (on smatra da je u Jaski bio „dječji dom za nezbrinutu djecu“, a ne logor).

Skup su pozdravili Vinko Kelečić, predsjednik UABA Jastrebarsko i Ratimir Bošnjak, predsjednik Saveza udruga antifašista Karlovačke županije, Ivan Fumić, dugogodišnji bivši predsjednik SABA RH i Mile Knežević, sudionik NOR-a i član Sekcije boraca 8. kordunaške brigade SABA RH.

„Ovo je mjesto boli zbog smrti nevine djece čiju patnju mi danas ne možemo ni zamisliti“, kazao je, među inim, Petar Raić, predsjednik ZUABA Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Po uzoru, dodao je, na okupatore, ustaški režim je planirao istrebljenje Srba, Roma, Židova i nepoćudnih Hrvata te je donio rasne zakone, propise i uredbe. „Tako je 12. srpnja 1941., osnovan dječji logor u Jastrebarskom. Bio je na tri lokacije, u barakama i konjušnicama talijanske vojske, u dvorcu grofa Erdodyja i u Franjevačkom samotanu. Logoraši su bili djeca od jedne do 14 godina starosti. Zapovjednica logora bila je časna sestra Berta Pulherija, inače rodbinski povezana s Antom Pavelićem. Prvi transport s oko 5650 djece stigao je iz logora

Stara Gradiška 12. srpnja 1941. Potom ih stiže još 770, pa iz Jablanca 850, 800 iz logora Mlaka u Jasenovcu te 14. kolovoza 1941., stiže još 150 djece iz Gornje Reke. Više od pedesetero djece je umrlo tokom transporta u stočnim vagonima te je u logoru, u groznim uvjetima bilo smješteno 3.166 djece. Većina djece je bila neishranjena i bolesna, preko 400 ih je bolovalo od dizenterije, 300 od ospica, a preko 400 od tifusa, zaušnjaka, skorbuta i gnojnih infekcija. U par mjeseci 1942., je umrlo ili ubijeno oko 450 djece ili njih desetero dnevno. Mjesni grobar Franjo Ilovar vodio je preciznu evidenciju o sahranama o čemu je svjedočio nakon rata. U spašavanju djece iz ustaškog logora u akciji 4. kordunaške brigade NOV Hrvatske, pod komandom Nikole Vidovića, značajnu ulogu je odigrala humanitarka Diana Budisavljević, zaključio je Raić.

Govoreći na skupu, Mihajlo Veljić, preživjeli zatočenik (u to vrijeme bio je dvanaestogodišnjak), među ostalim je rekao: „Kada je počela neprijateljska ofenziva, povukli smo se iz rodnog sela u Kozaru, gdje smo majka, moja braća i ja uhvaćeni s mnoštvom naroda i odvedeni u Staru Gradišku. Ubrzo smo, mi djeca, transportirani za Jastrebarsko. Imali smo kratke hlačice i kaputiće sa znakom „U“ na reverima i kapi. Uvjeti za preživljavanje u logoru bili su nepodnošljivi. Bili smo gladni, bolesni, iscrpljeni. Danas sam među rijetkim preživjelima iz tog logora, jedinog dječjeg logora u Europi, za koji danas kvazipolitičari govore da je bio dom a ne logor. Kad se govori o oslobađanju logora koristi se izraz da su partizani zarobili djecu i odveli ih iz logora. Zatim se govori da logor nije bio ograđen bodljikavom žicom i da nije bilo stražara na ulazu. To su laži, jer prostor je bio ograđen bodljikavom žicom i imao stražara na kapiji, za kojeg ne znam da li je bio ustaša, domobran ili žandar, ali svejedno, tko je bio na ulazu, - to se ne može zvati dječjim domom nego logorom.

Veljić je također istaknuo da je novo poglavlje za djecu zatočenika ispisala 4. kordunaška brigada, koja je 26. kolovoza 1942., oslobodila logor. „Partizani su dobili zadaću da spale talijanske barake, ali nisu znali da smo mi u njima, pa je za njih bilo iznenađenje kada smo se oglasili. Na žalost, 1500 djece u logoru Reka nije tada oslobođeno, jer partizani za taj logor nisu znali. Povelili su nas sa sobom, u Žumberak. Djeca koju su partizani oslobodili smještena su kod ljudi u selima po Žumberku. Nažalost, uslijedila je ustaška ofenziva, pa su preostala djeca ponovno otpremljena u sabirni logor u Samoboru, a zatim u Zagreb, gdje ih je preuzelo Ministarstvo udružbe. Bio sam u skupini koja je otišla s partizanskim jedinicama. U međuvremenu, doznao sam za sudbinu braće, koji su također bili zatočeni u logoru. Majka ih je pronašla u Koprivnici“, prisjeća se Veljić.

U sklopu komemoracije, Višnja Hotko, predsjednica Odbora za koordinaciju udruge žena antifašistkinja SABA RH, kazivala je ulomke iz poezije partizanskih pjesnika te pjesnika Enesa Kiševića.

Bojan **Mirosavljev**